

Program Národní a kulturní identity (NAKI II)  
Projekt VaV MK ČR DG16P02M034  
Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky

Specializovaná mapa s odborným obsahem  
**Identifikace kulturně historických hodnot jednotky historické kulturní krajiny**  
**Reliktní krajina Olomouc (Táborová pevnost Olomouc)**

Textová část

**Předkladatel výsledku:**

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i., Květnové náměstí 391, 252 43 Průhonice,  
Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 162/3, 118 01 Praha 1

**Hlavní řešitel (autor - garant výsledku):**

Mgr. Ondřej Malina, Ph.D.

**Spoluřešitelé (spoluautoři)**

Ing. Marek Ehrlich (NPÚ), Ing. Martin Weber (VÚKOZ, v.v.i.)

Výstup byl zpracován v rámci řešení II. etapy projektu, jejímž cílem je Identifikace a dokumentace památkově hodnotných segmentů, struktur a prvků vybraných částí historické kulturní krajiny.

## I) Cíl výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem

Základním cílem tvorby specializované mapy „Reliktní krajina Olomouc - Táborová pevnost Olomouc“ je vytvoření a ověření tematických vrstev a klasifikace objektů reliktní krajiny pro účel dokumentace, evidence, a presentace. Zejména objekty dochované pouze v podobě terénních reliktní se zatím nedočkaly adekvátního zhodnocení a ochrany a dosud se na internetu nevyskytuje žádná mapa, která by zachycovala všechny hlavní dochované i zaniklé objekty pevnosti na jednom místě. Pomocí systematického zpracování a vyhodnocení historických mapových děl a kombinací s detailní znalostí reliéfu získanou z dat leteckého laserového skenování (též LLS či LiDAR) lze získat velkou sumu poznatků o struktuře a poloze terénních reliktní. Díky jejich zpracování v jednotném systému lze takto získaná data snáze evidovat, třídit a využívat v procesu poznání historické kulturní krajiny i v památkové péči. U stojících objektů umožňuje předkládaná mapa lépe chápat jejich souvislost s jejich okolím a zjistit prostorovou strukturu zachování památkových hodnot.

## II) Vlastní popis výsledku

Předkládaná mapa obsahuje tyto úrovně:

- hranice zájmové lokality
- jádrová oblast historické kulturní krajiny - polygony
- stavby a soubory historicky či architektonicky cenné
- plošné části historické kulturní krajiny - polygony

**Hranice zájmové lokality** byly vymezeny polygony na úrovni přesnosti dat ZABAGED. Vedeny jsou po cestách, okraji lesa či mezích. V místě dochovaných stavebních objektů fortů byly definovány i na úrovni přesnosti katastrální mapy dle polygonové datové vrstvy RUIAN (parcely).

**Jádrová oblast** zahrnuje polygony nejvýznamnějších ploch reliktní krajiny, opět definované především na základě dat ZABAGED (RUIAN), případně doplněných o ruční korekci rozsahu.

V případě Reliktní krajiny Olomouc - Táborové pevnosti Olomouc, byla kvůli jejímu obrovskému rozsahu věnována pozornost pouze vojenským objektům souvisejícím s se starší bastionovou a mladší fortovou pevností.

Pomocí hyperlinkových odkazů je k záznamům připojena kombinovaná mapová dokumentace, která nabízí o stavu a rozsahu dochovaných i nedochovaných objektů lepší

informaci než fotodokumentace. Dále jsou případně připojeny odkazy na Památkový katalog NPÚ.

Plošné militární relikty (plochy fortů, plochy s indikací zaniklých částí fortifikace porostovými příznaky, plochy zaniklého bastionového opevnění apod.) jsou dokumentovány ve vrstvě **Plošné části historické kulturní krajiny**. Vektorizace zde vycházela především z detailního digitálního modelu terénního reliéfu (většinou data LLS 5G s velikostí rastru 0,5m s kompozitní vizualizací složenou ze tří vrstev). Rozsah a funkce objektů byly dále upřesňovány podle nejpřesnějšího dostupného pramene. Využívány byly jak polohopisné podklady veřejně dostupných mapových služeb, tak i mapy III. vojenského mapování (1:25000). Významnou roli hrají historické ortofotomapy, využita byla ortofotomapy z let 1953 (WMS služba NPÚ). Vektorizovány nebyly nerealizované objekty, zejména forty skupin (festů) Baba, Chlum a Svatý Kopeček.

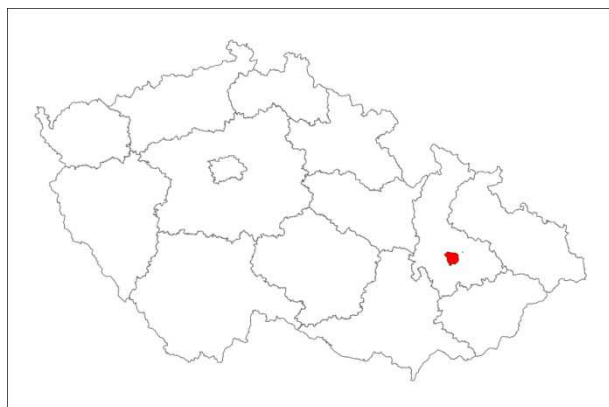
U všech vrstev je evidován druh podkladu, podle jakého byl vektorizován prostorový rozsah objektů a přesnost jejich vymezení. Vzhledem k tomu, že data jsou získávána i od externích řešitelů, eviduje se i autor zdrojové informace.

### **III) Návrh využití výsledku**

Výhody popisované specializované mapy s odborným obsahem lze spatřovat v:

- evidenci, jednoznačné identifikaci a jednotné klasifikaci prostorových dat o reliktní kulturní krajině.
- usnadnění spolupráce všech řešitelů projektu bez potřeby instalace SW prohlížeče GIS dat na lokálním počítači, s minimálními nároky na znalost GIS.
- přehledu o prostorové distribuci militárních reliktních objektů, jejich vzájemném vztahu a vztahu k současné zástavbě.
- získání základu pro lepší plánování památkové ochrany
- zpřístupnění tematických vrstev projektu odborné a širší veřejnosti.

#### IV) Metodická východiska a charakteristika hlavních rysů



Lokalizace zájmové oblasti - Reliktní krajina  
Olomouc

Vojenské areály jsou nedílnou a plošně mnohde i poměrně rozsáhlou součástí historické krajiny České republiky. Určité části krajiny byly v historii dlouhodobě využívány vojenskými silami a toto využití vytvořilo na mnoha místech velmi svéráznou krajinu doprovázenou mnoha specifickými druhy objektů. Řada z nich má minimálně vojensko-historickou, ale i obecně technickou a tím i kulturní hodnotu.

Skutečnou militární krajinu ve smyslu prostoru výrazně a souvisle dotčeného daným druhem lidské činnosti vidíme teprve u větších pevnostních systémů, kde byly jednotlivé objekty trvale funkčně propojeny. Mezi takové propojení nepočítáme pohledovou vazbu, to jest například to, že bylo vidět z jednoho hradu na druhý ze signálních důvodů. Plnohodnotnou militární krajinu v souladu s metodickým přístupem využitým v tomto projektu vidíme dobře právě u fortové pevnosti Olomouc. Ta je výjimečnou stavbou svého druhu minimálně v kontextu České republiky a je i jediným reprezentantem tohoto typu u nás. Jejím základem je 23 malých samostatných pevnůstek - fortů, které svým předsunutím před původní jádro pevnosti - starší bastionovým věncem obehnané městské jádro - měly zvýšit bojovou hodnotu olomoucké pevnosti.

Základním historickým kontextem, ve kterém se budování olomoucké pevnosti odehrávalo, bylo mocenské soupeření s Pruskem. Zejména v 18. století zapříčinilo realizaci i postupné vylepšování především hlavních bastionových pevností - Terezína, Josefova, Hradce Králové a Olomouce. Po roce 1866, kdy napětí s Pruskem po prohrané válce opadlo, znamenalo však naopak útlum fortifikační činnosti. Ochrana před ruským útokem se naopak odehrávala především mimo naše současné území, především prostřednictvím fortových pevností Krakov a Přemyšl.

Základem olomoucké fortové pevnosti byl systém 23 samostatných pevnůstek - fortů. Budovány byly postupně, nejmladší z nich zajišťovaly nejnebezpečnější výšiny v blízkém

okolí jádra města - Tabulový a Šibeniční vrch, vyprojektované a budované v letech 1839-1846 (1850). Část fortů byla budována narychlo v roce 1866 v provizorní podobě a část z nich byla ještě přestavěna do trvalé podoby. Jako poslední byl vybudován fort Radíkov, již bez zděné části (reduit), v letech 1871-1876. Systém olomoucké pevnosti nebyl kompletně realizován, část mezilehlých fortů nebyla nikdy postavena a tři malé skupiny fortů (tzv. festy), Baba, Chlum a Svatý Kopeček.

Pro fortové (ale i bastionové) pevnosti bylo vždy klíčové soužití s civilním světem. Postupná snaha o monofunkční armádní využití, typická např. pro mladší vojenské prostory, zde nikdy nemohla být realizována. A to i přesto, že u pevnostních měst byl jistý konflikt mezi civilním a vojenským využitím prostoru trvalý a armáda život v garnizonních městech výrazně ovlivňovala, pozitivně i negativně. Ve všech případech skončil tento vztah výrazným ústupem armádních složek do svých vlastních jednoznačněji vymezených areálů a vojenské objekty byly postupně likvidovány nebo našly jiné využití. Míra opuštění je i v Olomouci značná a proto jí také chápeme jako specifický typ reliktní krajiny.

Základní charakteristikou reliktní krajiny Olomouc - táborové pevnosti, jsou především zcela či částečně dochované objekty fortů. Představují v ČR zcela jedinečné příklady pevnostního stavitelství jak svou samotnou podobou, tak i svým promyšleným situováním v rámci celého pevnostního komplexu. Forty doplňuje několik zachovalých a přestavěných pracháren a strážnic a dvě vojenské studny. Součástí mapy jsou i objekty bastionové pevnosti (noyau fortové pevnosti), jejíž vojenský účel nezmizel ani v 19. století, pouze hrála doplňkovou úlohu.

## **V) Seznam použité související literatury**

### **Mapové podklady**

Mapová služba WMS – Ortofoto ČÚZK

Mapová služba WMS - Základní mapa 1:10 000 (ZABAGED® ČÚZK)

Mapová služba WMS - ortofotomapa 1953 (CENIA, NPÚ)

Mapová služba WMS - DMR 5G (Stínovaný model reliéfu) ČÚZK

Mapy III. vojenského mapování -

[http://oldmaps.geolab.cz/map\\_region.pl?lang=cs&map\\_root=3vm&map\\_region=25M](http://oldmaps.geolab.cz/map_region.pl?lang=cs&map_root=3vm&map_region=25M)

Mapy II. vojenského mapování - <http://oldmaps.geolab.cz> © 2nd Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně - <http://www.geolab.cz>. © Ministerstvo životního prostředí ČR - <http://www.mzp.cz>

## **Literatura**

- Michna, P. 1996: Pevnost Olomouc. Průvodce dějinami olomoucké pevnosti do konce 18. století. Olomouc : Vlastivědné muzeum, 52 s.
- Michna, P. 1997: Bastionová pevnost Olomouc. Od opevněného města k tereziánské pevnosti. Průvodce dějinami a expozicí. Olomouc : Vlastivědné muzeum a Nadace Domu armády, 56 s.
- Viktořík, M. 2000: Táborová pevnost Olomouc. Modernizace olomoucké pevnosti v 19. století. České Budějovice : Veduta, 277 s., ISBN:978-80-86829-71-5
- Kuch-Breburda, M. - Kupka, V. 2003: Pevnost Olomouc. Dvůr Králové nad Labem : Fortprint, 311 s., Edice Pevnosti, sv. 23. ISBN:80-86011-21-6.
- Fiala, J. - Štěpán, J. - Koudela, M. - Kaňák, B. - Kauerová, V. - Zavadil, M. - Stecker, M. 2009: Olomouc ve víru válek. Olomouc : Danal, 144 s.
- Fortová pevnost Olomouc - plán pevnosti. 2015. Olomouc : Informační centrum Olomouc

## **V) Seznam publikací, které předcházejí výsledku Specializovaná mapa s odborným obsahem**

- Malina, O. 2015: Hledání neviditelného. Relikty pluzžiny zaniklých středověkých vsí a možnosti jejich detekce a interpretace na datech LLS. Zprávy památkové péče 75/6, s. 513-520.
- Identifikace a dokumentace jako základ památkové ochrany předindustriálních montánních areálů (Nmetc; Hrubý, P. a kol. 2016; spoluautor, <http://invenio.nusl.cz/record/374034?ln=cs>).
- Stavebněhistorický a archeologický průzkum a hodnocení stavebních, technických a uměleckých objektů v památkách zahradního umění (Nmetc, Šantrůčková, M. a kol. 2015; spoluautor, <http://invenio.nusl.cz/record/201195>).
- O. Malina, A. Kratochvílová, T. Karel 2017: Hřebečná – hornická kulturní krajina, č.j. MK 66178/2017 OVV
- T. Karel, A. Kratochvílová, A. Krusová, O. Malina, L. Zeman 2017: Jáchymov, Abertamy – Horní Blatná – Boží Dar – hornická kulturní krajina, č.j. MK 66178/2017 OVV

**Formát dat:**

Vektorová data jsou uspořádaná ve vrstvách v geografické databáze prostřednictvím programu ArcGIS 10.2. Veškerá data k mapovému projektu jsou dostupná v složce GIS.

**Souřadnicový systém:**

Data geografické databáze jsou uložena v souřadnicovém systému S-JTSK\_Krovak\_East\_North (EPSG 5514)

**Datová struktura jednotlivých vrstev map:**

oznaceni (Text, 50 znaků): Označení prvku číslem pro vazbu na fotografie a další obrázky

nazev (Text, 50 znaků): Název objektu pro zobrazení v popisce v mapě

typ\_objekt (Text, 50 znaků): Základní typologie objektů

zachovalost (Text, 10 znaků): Základní členění objektů dle míry zachování

datace (Text, 10 znaků): určení doby vzniku jevu

popis (Text, 255 znaků): slovní popis jevu

vyznam (Text, 10 znaků): Základní členění objektů dle významu

katastr (Text, 50 znaků): Základní lokalizace objektu

literatura (Text, 255 znaků): uvedení nejdůležitější literatury

link (Text, 255 znaků): uvedení odkazu na objekty evidované v Památkovém katalogu NPÚ

RuleID (long integer): Reference do tabulky subtypů dle katalogu jevů